

U. B. BERGEN

Ms. 185 m

Om Gilder i Norge

Peter Eliasen Fylling

10, 5, 11, 6, 11, 11, 15, 2, e, 17, 19. 6, 22, 12, 12, 9, 147

Selbständige

U. B. BERGEN
Ms. 185 <i>m</i>

Om Gilder i Norge, i den norske Middelalder.

Gilder, var Sammenkomster af Folk, under Kongs-
Righedens Overherske, i egen Røkke indrettede Huse,
der kaldtes "Gildeskaler", af Ordet "gilde", at belale;
og "Skale" "Rædbegning". Alligevel sigter Brøder-
sca til, at Medlemmeme af Gildet, "Gildesbrø-
dere", skulle erbygge sig Gilder, eller Sammenkomster til
Gildet, det var sig enten Sæge, eller Skud og Pælle i
i Naturen, hvor Gang et Gilde skulle holdes.

Hovedbestemmelserne for suveræne Gilder, eller for Gilde-
brødere, var den Forpligtelse, at de skulle staa hin-
anden bi i alle muelige Tilfælde i Livet, saa at disse
Foreninger selv og uaf som en gjensidig Understøt-
else, der ombroddes Gæder til sine Dages Brøderfor-
sikring og Livsfor sikring - Colokaber, eller andre
ligeartede Indretninger

Men pleier gjøres af indvile Gildene i Norge i 2^{de}
Klasser, nemlig: de større i Bjergene for de rige og for-
nemme Folk; og de mindre paa Landet for almuenes Be-
quemmelighed; og alle vare de som offtel indviede til en
afvord Kælling, og hvor efter Gildet gjornest blevet-

Rædd, færforn St. Olofs Gilder, St. Anne Gilder,
v: p: v: - Doread vi vil forfuge ad antale hvort en
Kell Gilder, som ifolge de færfornne Efterretninger,
som de norske Rildeskriftr med alle om denne tæstis
tælion fra den norske Hæddelæder, skal vi forst forfuge
færforn som vi er stand, give Lofna en nogenlunde nui-
ægtig Fremstilling om, hvortledes Gilderne veru indrettede
og i hvortle Gæmde de skulle tjene; og dette færforn man den
bedste de om, ved at gjennemløp Statutterne for et el-
ler flere af de norske Gilder; og iægtet, som færforn, at
der i vort Land, læude i Bj og Bjgd, gæuf mange Gil-
der, her dog Tiden lævnet os kun Statutter for 2 Gilder
færforn lævnet i Bergens Stift, nemlig: Marie og Olofs
Gilder i Hardanger, og St. Olofs Gilder færforn Onærheim i
Londhordaland. Af Bestemmelserne for det første, der
er det ældste, som man antager, med lævnet Lofstjæl, var
uævnelig for alle de øvrige Gilder, vil vi færforn have følgende:
Gildet skulde holdes hvort iten om Sommer-
en til Kristi, som færforn Marie og St. Olofs Sub, til
Hælf, til gudstænf og Fred og ælfrens Mæstærd, færforn i
dette færforn indtælfkommende Læv. H. vort mævdeligt og
Rævdeligt Mæd tom skulde prestere færforn i en værforn, Kæv-
vælf gudstælf Mælf, en færforn Værforn Værforn og et Læværforn, hvort.

i 2de Skjeds; ellers under en vis Skikkelse. - Bønnen olde end
3de Sagen muatte i med Sagen, uden med et forskildt Tilskud; for et Børn olde end 12 Sær, skulde der betales fuld Kon-
ligent, men Guld = Eder muatte han i afløge, for end han
var 15 eller gammel. - Alle Medlemmerne skulde indfinde
sig, end Sagen i Nordsildfolde; dag gjeld, der plejede i i Kvin-
derne. Aldele Søn arvede sin Faders Medlemmet, eller
som det hed sig Hæver efter sin Fader; ligesom aldele Datter
efter sin Moder. Den som vilde oplages til Medlem, han
skulde lade sig foreslå ved Spejlsbordet eller i Guldstone; og
betale de bestemte Indtødsffenge (Hæver) hvorud han
ifølge Medlemmeres enstemmig Samtykke, icke end du
blev Medlem, men af sin Hæver i Rigningen (Guldhejle).
Der efter skulde han gæve til Haandslag og prange sig i Bro-
derleilighet. Sagen muatte i ipe Troste i Guld, ikke engang
både Veddemuel, og overhoved seer sig ud for sin And, thi
det er godt om Mergæen at mindet hvad man om Skolden
han seer. - Et hvert Medlem var berettiget til at
sammenkaldt Medlemmerne til Guldstone. Indet Med-
lem muatte medbringe Veber. Sagen skulde indte Bræ-
gen af sin medbragte Mergæen, al under en Skikkelse af
en Orlog. Spildt nogen sammen Priske ud han i
Kvind og Kjule det med Haanden, der skulde han lode 3 Sær

ninge, ligesom hvis hans Hånd kom ind i Jells Kaulen,
efter at Borden vare frømfatte; seer og hvis man ikke væi-
ste sig, eller ikke var ind, naar Trosten udfignede Kriste
og Mariæ. Kaul. - De femme Brødre skulle den be-
tale, der er gæld til Ottesing eller Høimærk i Kirken med
de önnige Brødre og Gæster, v. s. v. Til den gjensidige Bistand,
som Brødrene skulle give hinanden, naar omkrødt følgende:
Alle Brødrene skulle indstaa for sin enkelte Brøders
Vaaningohier og Sjæs; hvis det brødt op, skulle de indfinde sig
pæne Sted og lægge det op igjen ligesom godt som før: enhver
skulle skaffe sandt og Sikkert Tømmer, som den Brødt ligger
fordrede, og dertil en Brødt Skov, allænder en i Mæltet
af 1/2 Maanedromed. - Hvis en Maands Korvold brødt
op for Jæul, skulle hans Brødt give ham 1 Møde Korn;
skedde det efter Jæul, der Kæn halvt suuget. - Brødt hans
Hölad, skulle de fordele hans Kog imellom sig og opføre
det indtil resten tømmer; miste den 3 Skjætte Kog eller
derover ved Sjædom eller Sjeldskred, skulle hans Brødt give
ham 1 Møde Korn. - Var en Gællebrødt Gjömmand, og miste
sig Gods eller Været til en Vord af 3 Mædt, eller Perret,
ved Kibbrød, skulle hans Brødt i Erstatning give ham 1
Møde Korn; dog ikke hvis Tallet skedde sist Lend hoot-
med man havde Ufret; eller hvis Ulykka indbruf mere end

1. Nu efter at Vedkommende havde forladt Landet, blev en
Gjælbreders fangerie et fremmit Leed, skulde Brødrene udløse
ham. ~~X~~ Blev en Gjælbreders drøbt af et Råd. Medlem, skulde
Brødrene følge Eftermaalmændene og give ham al den Hjælp
de kunde. Drøbte derimod en Gjælbreders den anden Brødre,
skulde han betragtes som Nidring eller Forræderi mod alle Brø-
drene, og endelig ender staa sig at komme til Jældet oftere.
Enhver Gjælbreders kunne opkræve saemange ~~Brødre~~ Brødre
han vilde til at følge sig, hvor som helst inden Rijket; han
var allene forpligtet det at skaffe dem det nødvendige til Rejse,
men ingen der opfordredes, kunde endslaa sig for at følge med.
Nuur et Medlem død, skulde alle Brødrene, efter Brødre Råd
fra strængere, indfinde sig for at følge Liget; derhos skulde ul-
ke Gjælbredere lade sigge Polmen for den eld'sode.
Hvis forstaaelse mellem Brødrene indgives, skulde for-
leget af de vore.

Af hin Gjælbreders for Hørdanger fees, at Summen
komster her, Råd skulde een Gang om Aaret. Gjælb-
skreuer for Onærdighed tales der om første og sidste Dag
i Jældtimen der er Sængfæliged for, at de norske Gjælb-
e lighed med, hvor Rik og Brødre for Gjældene i

Denmark, her heft flere Summer Komster om
Aarit.

Efter uen anferte Bemærkning, der hovedsageligt er en
taget af H. N. A. Münch's Danske Folk's Historie
2^d Deel Sog 442-443. skal vi tillad os at pænepege
hvort enkelt Guld, som i Skidulderen forekommer
at have eksisteret i vort Land; all efter som de høiest
mange Kilder, setter os i Stand til.

At Guld her der fundfærligvis findes flere i Nidaros
Stift, endstjøndt ganske few omtaler i offentlige Brev,
og efter Sagaer der i Nidaros Bj, for uden det be-
tydelige Korsets Guld, stiftet af Kong Olaf Kyrre,
og som her de few Summer Komster i det store Guld her,
og few efter at Rimelighed i analogie med, hvad Skib, og
Saaer der Bøger, Oslo og Torshov, et mindre Guld for
hen Bj Nidaros, nemlig for det danske Heendørker-
leens Komagone, og som mecht her beovet Nyon
af det lille Korsets Guld; endstjøndt man fornir
bestemt Brev for en fewere Tustend.

Den Landet i Nidaros Stift, her man historisk be-

vis for Silkeborgs Rens for et Guld, nemlig St. Anna
Guld pæne Herris i Søndermø, da alle Tjelle den Geeng
hørte til Nidaros Stift. Dette offer af et Brævi den
Aar 1433 her vorit indsket i Guldstein pæne Herris, hvis
Sathol, at Sogeprosterne pæne Søndermø traaf Quænar,
Romsk pæne Almæens Vægn om, hvor der pæne god velly pæne
aerly til Erkebiskop et skat Bolt i St. Mikkel's Korn og
St. Olafspenge. Der som bemeldt Sogemønstre i hand
vord i Behold, legned til voro Dage, pæne hand vord nok
Efterbetingen om Guld pæne Herris, gæel i Gommubogen,
som Tilfæld her vorit med mange flere Gilder som i
Tididen her vorit i Brug og Høvd og pæne her pæne Sønder-
mø, og hvor om ai nu ingen anden Hjemmel her for,
vad iakke Bedrøvelse, skjønt i en forsvaret Tilstand,
der man betragtes som dånke Mindet for fand enaen In-
skrivningens Tilværelse i voro Bøger i Midelalderen.
Da Summen Romsk med Guldtraf stode pæne nu under
Tidernes Opfy, og i Tøring med den offentlige Guldgør-
Relp, Rens man med voro Historiskovers Tidens Bjord, at tage,
at der her vorit indsket et Guld, i mindre og større
Belidning, vortet til evnens af Lunds Sogekirke,

end skjøndt vi nu ei har andet til Støtte for vor Tjen-
stand, end breid Skibver i Bjørn, og hvor vi har Beris
for faad omme Gilder Tilordnes paa Landet, samt enkel-
te Gaardsaarve, der torde mind om lignende Indretninger.
At der ogsaa efter Reformationen, i Thronhjems Stift,
endnu har været flere Gilder paa Landet, som ved-
blev med deres gamle Skikkelser og Ordre, som men af
et Kongebrev, af 19 Juli 1552, hvor Kong Christian
den 3de forordnes; at der kun har erfandt, at der i Thron-
hjems Stift holdes mange Gilder, hvor brugte stor U-
skikkilighed, Gud til Naade og mange vore Landsskat-
tere til et ond Exempel, der paa det at sliq. U-
skikkilighed Reen nederlagges, paa ham vi befalede vor Lons-
mand og os elskelige Mester Hans Jens, at for endnu
sliq. Gilder overalt hvor de findes i Stiftet, efter den
Skik som der paa er gjort i Bergens Stift, og af disse
Brev som man, at der endnu efter Reformationen existi-
rer i mange Gilder i Thronhjems Stift; men om der
paa benaante foretagne nye Ordning af Gilderne i Ber-
gens Stift, kjendes ikke.
Hvor i mange Gilder har været paa Landet i Thron-

hjemme. Stiftet, er ikke godt at bestemme, da ikke mange
af disse jendes, noorte i de gamle Brevskaber som ere bleve
tilovers tilovers Tid. Som Folger her af, ser nu os nitid til
at Lykke til Bedrøvelse i Stiftet, og i Forening
med Sjælet, til normellvis pædagog, navnlig pædagog
og i Romadul, hvor "Sjælet Jelle" er bibeholdt pædagog
Guards, hvor man man efter al Sædvanligheden kan antage, at
Jelles stier har staaet, og Jelles noorte holdte. -

Seculæres minder Guarnavorene Jelles, alle i Vol.
dens Trostgjeld, Jelles, alle i Vædre Sags Borgjænde
Trostgjeld, Jelles, nu Jelles i Jelles Troste-
gjeld og Jelles, nu Jelles i Jelles Hovedsags,
ikke langt fra Lørring hvor Kirke stod i gamle Dage,
om, ud Jelles har hervort holdte i Katholifismen.
Dage. pædagog i noorte Steder.

Few Guarnes Jelles i Jelles Sags Vestre Troste-
gjeld i Romadul, pædagog, navnlig Jantes efter en
i Jelles der staaende Jelles, som ifølge Sjælet
blev brødt af en Trostgjeld, Brønild Hærnes, for-
di at Lørring Jelles, noorte hende i Jelles
over til Ottrøen. Jelles Jantes hvor Jelles

stod pæne bemeldte Guerd Gildesten, stod lige ind til
for 50 Aar siden en opmaalt over 8te Alex hui Beu-
sten Højshæstene kaldt. Men ikke blot dette
Nævn herliger pæne Katholsk-religiøs Hævnning?
Nu lægger hui Beu-ten i 2de Stikket tillagt som Van
(Lundgaardsgæggi) ned ad Oppidernes Noster.

For Bergens Stift en Betragtningerne ikke faldt
fæne karvelige um Gildet og desfor Indretninger.
Det fornemste af disse var St. Jernmunds Gildet,
hvis Gildeskæde var over pæne Apostelkirken i Ber-
gen; og gæves det, at dette Gildet hui vore for Hivden
og andre uenfeind Folk, medens at St. Marius Gil-
de sammesteds, i hui Gildet Bergens Leegtheng
holdes. **L**hvi vore for Børgerstaden. Tidstæne i
Bergen hui vore eget Gildet, St. Anne Gildet kal-
det, der stod i Forbindelse med Heiløvs Kirken.

Aar 1514, d. 22 Juli i d. stede Norges Biskopper, i en-
der Mødet i Oslo, et Afladsbrev for dem, der besøg-
te St. Anne eller i Heiløvs Kirken i Bergen,
for at dette alle Gildet og Broderaskale Rindes steen
ned i Hægt.

Som ovenfor er sagt, gæves der pæne Landet i Ber-

gens Skift og paa flere Gilder, hvor af man ^(Kun) for 3de ~~maa~~
har fuldkommen historisk Bevis for dens Oprindelse, og
af disse maa først noones: 1. Olaus Gildes paa Ouarum
i Tjensøe Sogn, hvor Gildeskæde endnu er tel. Det er for-
modentlig den samme Her. Holberg i sin Konges og Dan-
marks Beskrivelse S. 12., kaldet St. Olaus Vestskeles-
Loo, og som skal være sammen skævet af en Lexi Gæst
Hittinge Skæle. Det 2de Gild paa Landet i Bergens
Skift, som man kaldet, holdes i den Trivsel med Kirken
Kirke i Hordanger, og var helliget Jomfru Marie og St.
Olaus. Et 3de Gild noones i et Kalvskeidene, et Aflads-
brev fra Aar 1482, at have sin Gildeskeude staaende ved Kir-
ken paa Gaarden Skerfjær i Hordanger, St. Marie og
St. Mikaeli Gild kaldet (skerfjær er en Gaard paa 24 Skædes,
og Afladsbrevet har jeg oversat i Bladet, paa den „Pumle-
Nyheder“.)

Endnu der findes man et St. Mikaeli Gild paa Værp,
til hvilket Trosten og Apostelkirken Hr. Thorsen
Thorskelson i Aar 1488 gav en Fond paa Værp
til at opbygge en Gildstue paa Gaarden hvor den Gild-
stue stod, hedder endnu „Gildshuus“ - Men naar, som

overføres sagt, fællest er taget, at et hvert forskildt
Distrikt i vort Land, her haaff sig Guldskæns, eller
sinne egne forskildte Gælder, efter som flere Bestemmelser
i vore gamle Lov, taler for denne Tilstand, idet den
fotter Gælden i Summa ligesom med Kirke og Thing; -
men som sagt, De gamle Samledege Skædsbreve, som
skædsgeve og fuld Bisked her om, ere forloyst forsvundne
i Ravensger og Hummers Biskopsømme, her vi el.
vi sig i de us gamle levede Meliskrifter, stødt pæu Silvord.
for af Gælden; iagt. l. at der er stor Længselighed for, at lig-
rende Indretninger, og saa i disse Dele af Landet her vort
indrettede i Midelalderen, endog i vort, som sagt, vi faar hi-
storisk Brev her for. Men feiler vist ikke i den antyde-
de Sag, naar man antager, at det netop her vort Guldskæns
er, som her stænt hied og her nænd om i de omhandlde Bi-
skopsømme, hvor Saget vil vide at et ^{Kloster} Kloster her stænt
i Midelalderen, men hvor om Klostershistorica og jener
det fælle Brev for, at intet Kloster har existeret pæu de
vorte Stæder. Men her faaleder i vort Land flere Exemppler
pæu; at hvidtmeier stæde pæu et Sted, hvor en ualmindelig
Bygning pæu Midelalderen, her stænt, om hvis Bestem-

nlse men i hovede den mindste Oplysning, see fatter man den gjen-
ne i Forbindelse med Klosterspart, da denne Indretning maa have
gribet sigtet ind i Almens Livsforholde, og gjort storke Indtryk
paa Folkemænde, og paa denne Maade, i de sidste Aar 2. Bi-
skopdømmet, Renssaaledeer paa visse, ad Guldskæuler, formu-
delig hest stæet. Den Guarden Likeds og Egelande Kvinner,
Det, paa Todaelig Forste guerd i Mundalen, paa Mognuvs i
Molund i Gavn. Selbmarker, paa Tanga ved stranden, og paa flere
Steder. I Hummers Biskopdømme, hest formodentlig stæet
Guldskæuler, paa Alstad, paa Hofen, paa Gætting og Rolf-
stad i Tron, lige som Stekæst paa Gaan, intet andet er, end
en gammel Guldskæule.

I Oslo Biskopdømme forekommer dermed flere sikkre
Gilder. I Oslo Bys nævnes mindst 3 Gilder, nemlig 1. "Det
Hellige Legems Gild", der hovede sigt Alter i Domkirken, og
som nævnes allerede Aar 1347. 2. Romernes Gild i Oslo,
nævnes Aar 1408. 3. St. Anne Gild i Oslo, nævnes Aar 1461,
og som senere er Guldskæule læst ved Oslø Kloster, og som hint
Aar, sigt St. Anne eller i samme Kloster til Brüg. Sidste-
nævnte Gild næst for Burgerne i Oslo. I Bysen i Trondheim,
forekommer ogsaa et saakaldt "St. Anne Gild", som stæet

1575 eiede forkegods, nemlig 8 Gaarde paa Landet og 6 Tønder
i Bjørn, som det noot er 1575, i Forening med Gildets løse
Tings lidvantes Kongen, som der 1577, første Gang havde
Indløsten her af. - Tønder her ogsaa, efter et Parfjendelig-
hed, ogsaa haft et forskilt Gild for Gaardvorken (Rom-
gerne) hvis Gildskule form odelig mee have vort der seu-
Ralds "Tüder gærthen" (Romager gaarden).
Tüer Landet i Oslo Biskopdømme der ogsaa flere Gilder,
end skjøndt vi ei her fikke Gildskule til dets. Sagret,
og Gaardnaamne "Gildkeus", mee ogsaa her vort vort fikke
de Vieldere, der Dokumenten, som ledet Rind give Oplys-
ning om denne Sag, forlangst, ere laute. Tualder for Rom-
mer Gaardnaamne Gildkeus ved i Lier og Drammen. Lige saa
vil det blive et Spørgsmaal, om ikke ei Deel af de
ifølge Sagret, opførte trilsomme Klostre, hest og her i
Oslo Biskopdømme, der have vort Gild^{skule}, og hvor man
vil have, at et Kloster skal have staudt, hvor om man in-
tet Bevis her for, gjorne der have staudt en Gildskule,
der allmæn ei gaant Rind skidne mellem dets 2. Korpo-
rationer, Klostre og Gildersnet.
Det vort seu tider ikke vort seu meget i særdeleshed

at anlæge, at det her vore Gældskulder, som i gammel Tid
har staaet paa Guarden, Løngsetten, paa Gården af Glommen,
paa Guarden i Litv, Thorkildsrud, Lørum, samt det faa-
Rødt Skjort Kloster i Bekhusløv; da der paa disse steds
steds har vore et fe Tomter efter betydelige Bygninger, til-
dele oppførte af Steen, hvis Bestemmelse man ei har vidt
at forklare sig, og som almind, inden den minste Betrak-
ning, har faaet i Forbindelse med disse gamle Kløstere, og
saa altsiddetaldene.

Som vore er utydet, vore Statutterne for hvert enkelt
Gælds, og saa at betragte som en millim Gældsordene gjensidig op-
rettet Brænd og forbrænd foring, og efter at disse Foringene, paa
Grund af, at alskjort Udskjælden og beskikke inden Forbrændin-
gerne efterhaanden tilly, blev paa Reformationstiden altsiddet
opkøbt, findes jeg dog først ved Begyndelsen af forrige Aar
hundrede, at man forslag, især for Forbrænd i Danmark
og Norge, en Indretning i Hensigt til Hjælp og Understøttel-
se i paa Kommerse Tilfælde, ved lidt Brændskade. Et
Brev som til forrige år har faaet mig i Hønde, gives følgende
de Oplysning om denne Sag. - Det lyder saaledes:
Brændskadep = Indretning for Forbrænd i Dan-

merk og Nøge,

Ved i sidste nævnte Synode
haves hans Høivolds anseelse, og verdige Hr. Biskop Vorn
indgiemt efterfølgende Forslag, liben gjensidig Brunds-
inveensforening: Sessom. i nogle etas, de gode Meend Pro-
sterne i for i Sjoland's Stift, deres iluente Guarder, ved
i alle tilige Vaardild tit og ofte ere bleve afbrødt; saa
gjorde Hr. Biskop Vorn et Forslag om en Brundkass-
Indretning for Probstskabet i Dømmet og Nøge, til hvil-
ket, om det Runds saa frenges, han selv vilde give en
en Capital for en Peng, og siden noget aarligen, efter sin Cien-
dom og Meend's Høivold, og ved det, om et hvert Guds
Bund vilde flutte sig til Foreningen og iordnelse der til.
Sammu Hr. Biskopem Forslag var, at hvert Prost som god-
villig vilde give aarligen 1. Rjod, skulde, om Gud hjemfjete
ham Høivold med Vaardild, skulde give 100 Rjod, og hvert som
vilde give aarligen 2 Rjod, skulde i ligeværd tilfalden give 200
Rjod, foruden den Brundkass, som Lovet berettiger Pro-
sterne, og hvor Naade de desforuden hans Kongelige Høivold
vilde, eller i underdanigst Rønne vilde give. Thi had Hr. Bi-
skopper samtlige Proster, at dette Forslag, i hvert for sig
Høivold brødt, sette af for Rjod, og med det Forste ud be-

nette om Sagen vilde flutte sig til Sagen, og hvor meget du til faa-
dend Jimid, du aarligen vilde give; og herom maatte du orsklonde sig;
faa som mere intet af Sagen kan forlange, end hvad han selv
godvillig vil give. Nuus Hr. Biskoppera derom faar Underret
ning, vil disse selo stræt give sine Teaker, herom til Rinde, og mii-
ligens skriftligen med alle sine Teaker, og forresten Forandring og For-
budning i Plana. - Hvorfor Deres Velsorordighet ammoder
herfor uerligt, at nedlag, enten at spær aarligen 1. eller 2. Rind:
til hend hienvordige Værke vedgives. - Vedliges her en Copie
af den Kongelige Bevilling til Hr. C. Alot og Anders Tidens
Smid af Trøst, til videre Efterretning i Sagen, med sam-
me Breve som det Hr. C. Alot sendte til Herman Christensen
Ojwaheer, at du derom med det Første maatte komme dicheer, at
Sagen behøgenliger i Beredskale nu med det Første Rinde
komme.

Hörolvs Postguard d 24 October 1714.

C. Schmidt

Blandt de indenlandske Lægeøtter, som den norske Almue
i gamle Tider, har benyttet, ^{til} Med, i Korntrange Aarsinger,
var ogsaa en Fjeldvæst, Arvane, ogsaa Gedsjøl Rødt, (som
Linæus kaldet Angelike Sybestais.) Bittern af disse Plan-
te spiste man, især i første Tilstand, og Roden lægges i Ste-

den for Tobakk, og pilsøeriseret, bragtes den som i Nijssmid-
del. I Nordfjord, hvor der i Tidene var en Overflødig-
hed af denne Væst, længtes endnu baade Stikken og Roden
til de norde Tjimeider, medens den pæne Lindmøse var en
meget sparsomt, indtægen i et Dalefine pæne fjendre Side
af Veien over Gorskæggjældet, Auendalen Rudeh, som netop
deraf her faaet sit Navn. I andre Egne af vort Land, som
som i et Thronhjemske, var en bemeldt Qvænn eller Qvid-
jøl, i stor Overflødighed; og havde man i Tidene den Skik
at Pødsom, at i pæne Sommeren, da denne Væst var fuldvarm,
samlede man sig i Polskule, ligesom i et høitideligt Optog,
og drog til Bjøder for at samle et betydeligt Forraad af denne
Planten, som, medens den var i forsk Tilstand, spistes som en
fortrinlig Ret pæne Bønderne Bord. Vor store Historiskri-
ver Thorspous, formoder, at af den store Høitidelighed og Ligtig-
hed, hvormed Reiseren ud herte Gjeldjøl, ledsagedes med, af den
norde Almei, her Normonians Jøl eller Jøl se Kriste Tjøl-
selfort;) uordt opkaldt efter. Denne sidste Formodning
vil jeg lade staa ved sit Vord; men allene siger, at man her Be-
vis for, at man iad dag i Sagatiden lagde Vind pæne ud herte
Qvænn til Hærbækk, som blev anendt til Mærkeskif-
v. Sealeder fortæller Mærken Od, i Kong Olaf Trygvæ-
soms Saga Kap. 59, at den Olaf engang var i Nideren, og
her pæne Tilmefjend og gik til Mærken, mødte her pæne

Geeden ex Meend som hevd en stor Bjørde paa Rjægen af
den Art, som man kaldes Hovanner, (Ovanner, (Angelikaer).

Kongen blev meget forvænderet paa at disse Sommer og paa sine tid-
lige hevd blomstret. Meenden som blev den første Bjørden
ned, og tog der ud af en Kongel, og gav Kongen, v. p. Vore övrigt
Laguer, fortøller den Episcopi lidt underledes; men at en paa
betjendigt Koning af Hovanner, som Meanders Bjørde bestod af,
var bestemt til at fiske, og utvivlsomt.

Hov. Klefsen i sin Reiseskribelse over Island, 1. Del pag 431,
fortøller, at Angelika vager paa Island paa overflødig, og en paa
store iblandt, at en vager Karl Rex pætte sin store indidom
afskuerne Kongel. Den skjønes og paa den æerlige, og bræges
af de nordvænde Bjørden til Episcopi, og til et Bevis for, at disse
Væst her meget vord brægt, og ønsket for en Hørlighe i förrige
Tider, fjernes et gemmet et Kommissær paa Dengelement, der
er Södlögards Kirke tilhørende, hvor ^{der skulde} der gives til denne

Kirke æerlig, paa meget Hovanner, (Ovanner) der vager paa det
færdigt Daglejere, som C. Karl Rex skjøne op paa
1. Dag, ^{Hov.} Sontopidur i sin nonges Naturlige Historie, 1. Del
pag 185, fortøller, at den norske Fjeldhønde her for Södu-
ne, og lægge lidt Ovanner fastende, naar han gaar til Næx-

stærkning. At Ovanner (Hovanner) var færdigt blomstret
ved Palmesøndags Tider (id 24 Marts) nord i Skovhønde.

egnen fuldes noget lidet Udvikling; skjøndt vore Sager med den
største Enstemmighed, bevidnedes af seeris; dog med det udtvungne
Religøse Tilleg, at der skulde betales et Par 100000 Rbdl. for en lidelig Udvik-
ling af den ovenfor benævnte Leveevne af Qvænnen til
Søndagsskolen i Kirke paa Island, angaaende, der er det
uudvundne at Qvænnen skulde betragtes som en
Indtægt til Kirken; og som Folge her af, beleve Qvæn-
nen fulgt til Almuen i de Egne af Lunden, hvor
Qvænnen er uagt, for at bevirke til Menneskeføde,
og bemeldte Kirke til en udtvungne Indtægt.

Sydnes Tied.

Sydnes Tied, var en Mand, der levede i Slutten af förrige
Aarkundredet, og som i Folketsagen i nordre Søndmen, var
en meget anseet Person; der formædled sig löierlige Op-
førsel og pudsferlige Skjæf, tilbænk sig, seeris som tidens,
som Næstens Opmoderskab, i men ind en Hænsend.
Det af mig lidigen nedskrevet Manuskrift, (se Sagen som bing)
der var indlevet til Tied: Muzdalar Thompson, og hvor af han
hæst og her i sin udtvungne Bug: Billed af den Vestkjæsten af Norge,
hæst bevirket, hvor der. Pag 206, Ræn löfpligt Sydnes Tied,
er om talte, hæst dog dette velt Indlevet har en Deel af min
Omgangsfolde, for at seer videndommen Besked, om den
morkelige Mand; og for at imødekomme et fauendt Gnske,

læger jeg ikke i Belonking, her ved, ud offen et Par Linné
til det nye Gæmme.

Tiden Tiden var, Alminders rette Navn; men fordi, at hun blev
frit, og til næste sin Vagdom til pæne Gærdes Tidens pæne Vignis
i Hørhøms. Herud, i nordre Søndmøre, blev hun stoffet Raldet
Sjæns - Tær, og under dette Navn er hun ogsaa kendt i Folkets
ret. Om nogen fordeler Hædelspæde Sjæns - Tær, medens hun
var hjemme pæne Tidens gærdes Tidens, pæne Vignis, ved Sjæns
Rind lides ud berette, pæne det end, nemlig: at hun ingen Ligt havde,
til ud fordes pæne Tær, langtmindre end pæne Hædels, som Tær,
der hun end sig i sit Liv havde end sig i sin on Højf-
line; men hun til næste stoffe sin tungvindte Hørs pæne Lænd-
jorden; og herfra var hun en rolig Tær til de Hædelspæde, som
under tiden til drage sig pæne Tær. Men for foller faaledes,
at Engung medens hær Tær var end pæne Tær og bringe Tær-
line, pæne Rom der hær en faaledes Tær og Engung, at Bænder
hadledes og den Gærte belide sig op pæne Hædels, for det Tær-
ste, men hær blev sig borte. Det var ikke langere fra Lænd,
ad at man Rænde se hørledes alle gik til; men allige vel, var
Stormen pæne hær, at der ikke Rænde var Tær om Rodning.
Man Raldet Sjæns Tær ud af Tær, hvor hun var optagen,
ved at spise Tær og af Tær; at hær Rænde se, hørledes
hær Tær belide pæne Hædels, end pæne Tær; Tær tog Tær
i Hænder, spiste medens hær gik; og der hær Rom end Tær

ner, og da aff seer h^{er} (h^{er} h^{er}) h^{er} Tuder belide ide seer
Lind, seer h^{er}: "Kul h^{er} Tuder Romme hjem med Livets
seer Rommes h^{er} vist." g^{ik} seer till age ind i Stuen og gav sig
til at spise i al Ru og Mag. Om en liden Stund meldte en un
del Sydes Tær, at h^{er} Tuder seer ei lenger seer Hvedet,
men var borte. - Sydes Tær Rum eller ide i Stued v^{er}, og
fugde, idet h^{er} seer ind seer Liden, og gav den tomme
Breed Romme diende: "I g^{ik} v^{er}er ikke seer andet, end de
nye Rind b^{er} om som h^{er} Tuder h^{er} seer sig." - og der
seer g^{ik} Tær eller ind i Stued og forfætte sig al v^{er}, -
Den Sydes Tær, som seer ingen Ligt h^{er} ud forder
seer Liden, maatte h^{er} se sig om, at gav sig et B^{er}ald
ind i seer Liden; og da h^{er} h^{er} seer sig sp^{er}et, at der var
en giftelysten Enke, som b^{er} seer seer Garder L^{er}olde i L^{er}ig
Liden i Al Pr^{er}uegs Herred, ved Naon Nette, ^{h^{er}} var h^{er}
Beslutning i en Haendvending opgjort i den Tid; da aff seer
Sydes Tær var Romme seer ide til st^{er}, at h^{er} fulde Ligt
til at gifte sig. - Endog, da det led n^{er}get ind i Liden, fik
Sydes Tær til sig i aff sine Nab^{er} og fulde sig i Mand, og
viste fra bemeldte Sydes, lig ind til L^{er}ig i Pr^{er}uegs
Herred, for videre at tage over L^{er}id op til L^{er}olde, for at
frie til Nette ^{h^{er}} L^{er}olde. Da men da ide seer seer
Sydes, Dage for, h^{er} h^{er} seer seer Liden og gav sig nogle

nagle Stykker Torsk, fik Lynes Pter og senere ufløjet Torsk
i Baaden, for at man kunde have forst Torsk ender Spirit;
og da man havde landet end i Svies fjorden, gav Lynes-Pter sig
ikke Tid at vorte, til at hene 2. Mand havde tilfjet Baad og
Rode, men tog hene medbragte Torsk paa Røppe og strøget
Vok op igjennem Svies Dale, for desto snarere at nye frem
til Lövöden. Det led nu noget udsæer af Læsa, og tilmed tog
og senere en dygtig Sne Kavi end; og da Lynes Pter nær kommen for
lei Gaarden Svieshaugen, tog han Del af Viden, idet at hene i
Sneførd, Rom end senere en forher beagtet M. u. d. a. c. i. og fik
sig lige udsæer nogle Vandskole, hvor der var taget M. u. d. a. c. i. fæu
at hene selv iallen blev skiddet og veeud, fra Top til Tau, men
hene mætted og fæu sin medbragte Torsk, og for at ejon fæu de dem
nu. med fik der en god Tid. Hene 2. Kommander dæu end
fik der netle Væ liget til Lövöden, men de blev ikke nok
til M. u. d. a. c. i. da de Rom end i Læsa og dæu end at Lynes Pter ei
havde noget frem, uagtet, at hene forlod Solakalut en god
Stund for paa Læsa, blev der som ventet liget v. a. c. i. i
v. a. c. i. a. m. d. e. og for blev. ^{Med} Lövöden rent for uindul
paa at Lynes-Pter ikke var meget frem nu, da det
led fæu langt frem paa Læsa. De antog fæu endes,
at hene senere et eller endet Læu, kunde have taget feil
af Viden; og at man u. i. b. l. k. l. i. g. m. a. t. h. e. v. o. d. e. v. a. s.

og søgte at komme pæne Spor efter ham. Men for-
end ^{der} ~~der~~ Kammerader forluz en faad en Vending, vil-
de ~~der~~ ^{der} lade dem gaa sig Aftens med, hvor til hien for-
id bleve alle pæne ^{de} Haand, der hien ventede pæne
Deres Komme, og ned som de havde færd sig til Bords,
Rom Sines Der staaende ind yjæmme Døen, hvor
pæne Rjægen hien Torst, som hien sløgte fra sig pæne
Gulvet, og inden at hilse, sagde hien i en forvirret Tale:
"her er en Kugletort til Dig her ^{de} Haandspæret." (Hone-
^{moste} ~~der~~;) og blev man isor forvirret pæne, hvor hien hien
havde uventet hele Aftenen, og hvilket Tæhelt der havde mødt
hien, der hien var Sjiden og væed fra Top til Tæu; og
fæne id vore ind at Loin. Da nu Der ansiden, for-
medelt Klundpæsten hien, Kom sig til sin almindelig
Sindstemning i sin, fortalte hien om sin Væand, og hvor-
ledes hien havde gæet pæne af Væen, idet at hien i Aftene
for at gæet efter en mindre brødt Væ i Sneen, ved Lij til
Guarden Lovet, holdt hien ^{et} ~~et~~ mere befundt Væ, der
ledt hien id pæne nogle Måldhæder, der stode færd af
Vænd, fæne at det var med stor Anstrængelse at hien red de de
sig op pæne det Torr; men isor forvoldte det hien Mæne
og Tidspæne; at gjenfærdt fra Rine Torst, som hien hien

De tabell under det Røde Bud, ned i Vandpølen. Nu
meette der fæu sig tom Pløder, og stjærket med vunn
Drikke, og efter at have fæuet sig Aftenmad, blev ells god
ijon. -

Sequel ved ikke om, at der fæu ^{skorte} Bøtke Løvløe Lid, blev
opstillet nogle Hiandinger med Gifformueht med Teo; men
at han om fæu Hiand fik fæildbringe datte, og Rom fæu.
ledes til at se som fæu stræger fæu bemelte fæu Løvløe, i
omlang Røkke af stur; men der han i alle vunnige Gjörnuel,
offörte sig mindre Klage, var og fæu hans Gjæst som fæu
stræger af ledan og elendig Betjörning. Han har fæu ledan
og stur fæu om ham, hvorledes han offörte sig ved fæu
Løvløe, og nogle af dæu skul for tolles her. Fæu ledan
Løvløe, at naar hans Nabe om Sommeren i Höflautter
om Gudsdagen Rörte Hö i Höu, Rörte fæu, som
offörte Höu, og at Rön fæu Hö i Höu, valgte han som of-
lest Rönugene, og som stur her af, stur, naturligvis,
Höu i Höu idet det Rom Brand i det. Der for hö-
to man ofte fæu fæu sig: "Jeg ved ikke hvorledes det er
fæu med Höu mit; men i Nabe Rön fæu Hö i Höu
i Polk Rönugene, og end du brönder det ikke; jeg Rön mit
Höu beständig i Höu i Rönugene, og end du brönder det
ikke op." fæu Løvløe har led for at fæu Rönugene.

er, hvis Park man i forberedelse af den bemærkede
til Løder til Kreatorer, og da der blev, at hans Næve
en Værd, bragte hjem til Gaarden en Mand og Ragners
for at berettes til Skov, lagde Løder der og blev i den,
og bragte hjem et Par Løder, men i Stedet for Ragners, havde
han hægtet Oestros, og da hans Næve gjorde ham op-
mærksom paa hans Feiltagelse, sagde han: "Næ. Or. Stigel,
det er Ragners Stigel," O. Ragners ^{Stigel} Stigel, og
det er sk. or i Ragners Stigel."

En Drog Nils, der senere havde som Gaardens nye Gaard
Althe i Ravn Løder, gik Løder der et Par Løder, Nils
havde den Løder, at han i ledige Tider, især om Løder og
nye fjæle med Løder og Ravn; dette Ravn der
ikke for dages, men især havde der Løder nær Nils ef-
ter forfædte Løder blev der om Mænd, og efter
Sætteligheden for at lod sig med, og af til; hvor for Nils
fik af der Løder "Superdage" Ravn Løder, og
Engang om Løder, da havde der og hans Næve, var i Løder
med at udgjøre Gødsel paa sine Løder, og Gødsel d. g. og
paa sin beliggende hos hvid andre, at han endes Gødsel Ravn
sammen, og at der var nok d. g. til at tage af den samlede
Gødsel, sagde i klar, og efter at de havde i Ravn det paa hvid

anden) den Plund, ræg de sammen og tage Tag; men da Peter blev den Du-
levde, kom han ind i Nubuen, boede i Gynges, hvorved han
blev dygtig tilfølel; og da Bulet endelig ophørte, blev Peter
næstet gal pæne sin Dronning Nils, der havde vort Vidne til
denne Pine, og sagde: Din forbanded Mandflidde, din Dyr-
dronni; Du Rivne Sag Rumme til og hjælp Din Høis bonde, da
Du fæe, at hun led Undergang."

Engang medens havde Peter og Nils vare optagne med at fæe Hø,
Elsked pæne Bøien, havde de som opdaget at Høspilvøle, hvor-
om hun var lod sig nødske for Peter, men lod en liden Top pæne
stæue udfæet reind som det betegnede, hos Bøien læu skjøll
ned i en Jorddeu. Da nu Peter fæe, at Nils lod stæue udfæe
at hie pæne Top, sagde hun til Nils: Du mæue ikke pæne pæne
Naget Nils. Men du den gav uindvæende Peter, lo hie til det
tegnede Sted, og med en stæue udfæende pæne, med idet sum-
me fik hun en Dronning Høspilvøle i Gineu ^{Tag} som tilrette
hæne fæe yækelig, at han mætte til at skæue. Gjænde Peter, det for
at hie i det Lø, havde det fæende Løspilvøle, men antog som
Gæmpelid, sagde endelig: Jeg har sid det (bæue) fæe mange stæue
Løvegeu (Løvolde) som pæne og pæne folk ved, men flig pæne
flig, Dægel, har hun ukæue for fæe;"

Som ulmædeligt pæne Gjænde Peter, var havde pæne
Løvolde og andre lignende Dælgæende udfæe for den Dælgæende

est Björnen lüsked sig ned i etyrean om Hörtens, y gjöt.
Do stod Rader, ned af oppjisp Kornent, medans ut det stod
i skammet speer etyrean. Nio faldt det Gjords Teer y Na-
luea heas ind, en Hört, est fæu ea skand fra Gundera Nij-
fötren, Nijfötter-John Kallid, est udlogt est Gjildet (i selvas-
geend Skid) om skiltet, i en af Gjords Teers etyre. John
eid uarede huade Teer y Nabuenschans, est de i smutte adme
fj Skid, hvor Gjildet var udlogt, for ead heas selu dog det
aed, i Tilfjölve af, est det ikke af Björnens skellim Kornet
gik lört. Dette lovit de. Gjens Teer laue hele den for-
ste Natten y ligitte efter om Gjildet vilde gæu lört, y fite
aldrig Dron for sig den Natten. Honeimod Dugningea neardt
det heom i Hüt, est measte Nabuens hans pæf, r budre Tidon,
aed ned speer etyrean, est ned Kornstræuam fra den skinen
(Bjältfäna) som gæu omillom dæns etyre, op, y engelig
^{for}
gæu at Nabuens skalle Komme hum i Forkjöbel i dænnelöng
fjöl, glomte Gjens Teer hele Gjildregneia, stod op, Rled
de sig i Kloderne, sig sig Korafjed i Heuender, y löle
i Morgens skünninge aed speer den om tatte etger, hvor Gjil-
det aed ud logt, y hvor heas med sig föduarlike Dron-
fjöpahid berörte Dronen til Gjildet løuft, y Gjildet gik
fæu lört, est Teer, der allerede huade lövit sig ned,

for at kys med Sigda nogle Hornstræuer, fik 3 Kægler ejen-
nem sit Tanskiind, dog uden at se videre Alene, -
Ejendag, det var om Juleen, aflagde Sigdaes Døds Besøg hos sin
Aldrebrøder som sin Aldrebrøder "Ligbrøder" i H. arkem. Du kan
næste tilbage til Løvdalen, hævde han med nogle Smuugrip 8te
i Tølet, og var det H. en sigten hans, at følge alle som en nød, men
hans Kom hjem til Sigda dale i det h. en migl. træde at have
en liden Fortjeneste med den Handel. Smuugripen havde hun
i en Kiste, som hun koste ejen, uden at søge for, at have
nogen behøvelig Luftkøl som Kisten, som at de smaa Kæbe-
nager, der inde Rindt have den nødvendige og behøvede Luft, og
alder Tolgen den, at de ^{hans} Kom ind til Sigda dale, og aabende
Kisten, var han 3 Gange blev, de vinge var gode. Sigdaes Døds
gik ned om sine Gaardene i Sigda dale og fulvde Smuugrip
se til Tølet, men du kan have ydrelagt som ned i Nøret,
nilde ingen Røde Gipsa i Tølet, som man siger, men man
spurgte ham hvorledes du seer ud, om du var stor, gamle og per.
Der seer du: at det er store og vakre Gips, men vide, og
er der ingen Forskiel p. end som du ser, at nogle er gode om
der Røde, medens han 3 Gange om levede. - og sagde dem,
"at han skulde ejen noget aflag i Tølet for de som var gode,
men de ^{hans} siden skulde se til dem ned i Nøret, være alle

heens med brøgte Smægnis, affgaaet ved Døden
Det var ikke frid for, at Lyones Deer fjøleds lidt med
Hestekendel, idet han var og til forvids ud i Særlvs bøj-
Der, hvor han leste med Hestelytte. Engeag du han kom
hjem fra en fænden Handelsreis, medbragte han 2 Heste,
hvor af han ved sine Døer var og i Hæder sine Døer havde
han for det Bidfel til den anden. Du han var kommen
at godt Stille for den Gaarden Andstad, som nordre Side af
Vænder, (der var ikke oparbejdet den Vejgang;) var der et Deer
Mand boede i Lær, sønder for Vænder og flodskide Nær,
og der døde fem Ralder Andslidvænder, ikke er brøder, end at
man gaardt Rættel til Folk over Vænder, blev der
var, at han Lyones Deer komne med 2 Heste, og til-
lige fændes, at der begærede Hest, med sit ene Døder han
do traadte op i Tægnimen, som at man hans skulde som, men at
han givte et betydeligt Hop; men døde blev Lyones Deer
ikke opmorsom som, du han at den som sig tilbage; hvor-
for hans Mand reabte til ham over Vænder, og sigte at be-
tyde ham det behagelige hvor hans Hest besvarede sig. Deer
hørte nok, at der var Næger sønder for Vænder, som reabte til
ham, men du der som den Tid, og som forvids en Mængde blev,

der horte i Trakkerne, troede Dees, der endnu ikke faa sig til
bage, at hans Ruale gjaldt om, at han nu aette tage sig i vare
for Ulvane, fly end mere paa Herten, hvor paa han ved, faa at
der ender muette gjore endnu betydeligere Hov, for ^{at} holde sig
ge mid her.

I sin Omgang med sine elskede mennesker, ved Lydnes Dees ligesom,
selv naar han sig ind til Proten, Tugden eller Prorskrivner,
haerde han altid sine Skindheel paa, hvor for det var en almindelig
delig Stuen ved ham, at nogen fly Hatten af ham, naar han
faaleder kom ind med Huet paa hovedet, Lydnes Dees blev
fere vundet med, at blev behandlet paa faaleder elskede, at
det ender ikke sjelden naar at han gik i Ruy og Mark, og
Rajkrattet kendte tage Hatten eller Huen af ham, at
han ved at faa det Tilfælde faa op over sig, og sagde: "Højn
er her Norfolk er asseu."

Den sine gamle Dage muette Lydnes Dees faare Gæst-
don Lovd, inden at faa det ringeste til Tønderne paa sin
Albortom; men muette paa fattig som han var, uundre
paa Gaard til Gaard og ligg lidt elsk til Lints Ophold.
Han haerde tilvandt sig, ikke at vore Propa i Valget af
Tøndermedlerne, og tog faaleder tiltales med sin simpelte

10
Kort. Congens uer hær seculer Rommen til Quorbon
Porthe i Kuen Lugo, hvor hær hærde ligger sammen
nagle smee forre Blesjier (Smæfjir) og med dem tog
hær ind til Cæsar Portes. Hær Tholau, og begjævede at
fær Ruge fjer med lunge Fiske. Rugejæger vilde hær fjer for-
stær, og med dem gik det seculer til, at Ruge Røn i for-
stærke Op Ruge, og blev Solger der, Fiske smældedes fær
smee, at det blev umuligt, at fær et helt Skifte op af
Ruge, hvorfor Fær beslattede at fær lidt et secul med
Tholau, som hær hærde ud fær dem Sær, og tog hær St.
Druger, der blev fær Præsteraa, til at berigte som Fær
(Sær) men der uer Indholdet i Ruge blevet förmulige
Lige Fær, og der Fær skulde til at fjer af dem Gröden,
ver hær dag i istand til at fjer en Skifte der op, men
færde til Tholau, at hær maatte fær dem Gröden til
Fær fjer."

Kær i
Med fjer Hær Mærte hærde Fær Rær Datteren Mærte
der uer gift med Fær Christen Sær, hærde som Fær fjer med
fær Solv, fær nørre Fær af Clæofjir, og med fjer forre
Mærte hærde Mærte Lovd Rær Datteren Mærte, gift
med fjer Rær Mærte, og fær baider i en Hær med stier fær
Solv. Rær ud en Bær. - Fær Fjellong

